

А. О. Кустріч,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Уманський національний університет садівництва, м. Умань

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

L. Kustrich,
PhD (Economics), Associate Professor department of management
Uman National University of Horticulture, Uman

CONTEMPORARY STATUS OF SYSTEM MANAGEMENT OF RESOURCE AT THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті проведено дослідження систем управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств Черкаської області. Окреслено фактори та чинники, що впливають на подальший розвиток галузі сільського господарства. Проведено кореляційно-регресійний аналіз з метою виявлення впливу окремих чинників, які пов'язані з особливістю організації сільськогосподарського виробництва, на ефективність останнього. За критерій ефективності було взято виручку від реалізації сільськогосподарської продукції.

Визначено взаємозв'язок організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств Черкаської області та результати їх функціонування. Встановлено, що основними організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств, є товариства з обмеженою відповідальністю. Результати проведених досліджень засвідчують низький рівень ефективності функціонування практично всіх організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві. З'ясовано, що на формування динаміки ефективності управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств Черкаській області вплинула негативна динаміка ресурсного забезпечення, що є наслідком зниження інвестиційної активності та відсутність державної підтримки.

In article research of management systems of resource potential of agricultural enterprises of Cherkassy region was conducted. The factors influencing further development of the branch of agriculture are determined. A correlation regression analysis was conducted in order to identify the influence of individual factors that are related to the peculiarity of the organization of agricultural production, on the efficiency of the latter. According to the efficiency criterion, proceeds from the sale of agricultural products were taken.

The relationship between organizational legal forms of agricultural enterprises of Cherkassy region and the results of their functioning is determined. It was established that the main organizational and legal forms of agricultural enterprises are limited liability companies. The results of the conducted researches testify to the low level of efficiency of functioning of practically all organizational and legal forms of management in agriculture. It is found out, that on the formation of the dynamics of management of resource potential of agricultural enterprises of Cherkassy region affected the negative dynamics of resource support, which is the result of a decrease in investment activity and the lack of state support.

Ключові слова: сільське господарство, підприємство, діяльність, управління, ефективність, потенціал, ресурс.

Key words: agriculture, enterprise, activity, management, efficiency, potential, resource.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На нинішньому етапі розвитку сільськогосподарського сектору чи не найважливішим чинником успішності кожного підприємства є його забезпеченість ресурсами та ефективність їх використання. Ресурсний потенціал підприємств є значним, та з кожним роком зростає потреба у провадженні ефективного управління останнім. Необхідність формування основних засад підви-

щення результативності управління ресурсами та їх віддачі зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові аспекти проблемного характеру щодо теоретико-методичних процесів формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств розгля-

даються у працях: Бернар І. [1], Бобровської Н.В. [2], Вініченко І.І. [3], Горшкова М.А. [4], Джаффе А. [15], Ілляшенко С.М. [14], Ілляшенко Н.С. [14], Коллі Ж.К. [1], Кужель В.В. [6], Лернера Дж. [15], Мінського М. [16], Мрачківської Н.К. [7], Олексюк О.І. [12], Осауленко О.Г. [11], Павловської Л.Д. [7], Піняги Н.О. [8], Репіна І.М. [12], Россохи В.В. [10], Сороки Ю.О. [3], Стерна С. [15], Федоніна О.С. [12], Шаманської О.І. [13], Шипуліної Ю.С. [14] та ін.

НЕВИРІШЕНІ ЧАСТИНИ ПРОБЛЕМИ

Однак результати аналітичного опрацювання наукового доробку вказаних авторів показують, що на сьогодні ще залишаються невіршеними теоретичні, методологічні, методичні і практичні питання, пов'язані з окремими аспектами управління ресурсним потенціалом у галузі. Зокрема методика ефективності управління ресурсним потенціалом не враховує дію специфічних чинників, властивих кожному з ресурсів, що не дозволяє дати адекватну оцінку реальному стану речей в діяльності сільськогосподарського підприємства, а тому зумовлює необхідність продовження наукових досліджень у цьому напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження стану та тенденцій розвитку систем управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств.

Зважаючи на мету статті, головним завданням дослідження є визначення факторів та чинників, що впливають на формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємства та подальший розвиток галузі на регіональному рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Від рівня забезпеченості організації всіма необхідними їй ресурсами залежить успішність та результативність функціонування. З цього слідує важливість управління ресурсним потенціалом підприємства. При чому в сучасних умовах обмеженості ресурсів управління ними має здійснюватися з максимальної ефективності для досягнення найвищої ресурсовіддачі.

Основний зміст поняття "потенціал підприємства" полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага й максимально задовольняти корпоративні та суспільні інтереси [1, с. 47]. За визначенням Павловської Л.Д., ресурсний потенціал — це три групи ресурсів, які використовуються у процесі виробництва аграрної продукції та продуктів харчування. Перша — природно-біологічні ресурси, друга — трудові ресурси (або трудовий потенціал), третя — виробничі фонди [2, с. 75]. Проте варто звернути увагу на те, що поняття "ресурсний потенціал" включає в себе сукупність потенціалів усіх ресурсів підприємства, що є необхідними для здійснення процесу виробництва продукції та надання послуг для задоволення потреб суспільства [2, с. 16]. До таких ресурсів важливо, на нашу думку, віднести: трудові, виробничі, природні, фінансові, інформаційні. Крім того, у своїй сукупності зазначені ресурси створюють передумови для формування інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства.

Практично третина всієї економіки нашої країни має безпосереднє відношення до сільськогосподарського виробництва. Одне створюване робоче місце в сфері сільського господарства дозволяє забезпечити зайнятість 5—6 чоловік в інших сферах економіки, а зростання виробництва сільськогосподарської продукції на 1% забезпечує зростання всієї економіки країни на 2,0—2,3% [5]. У виробництві продукції сільськогосподарської організації відіграють вагомий роль, водночас ринкові перетворення не створили певний клас підприємств, кот-

рий здатен забезпечити країну сільгосппродукцією. При цьому було ліквідовано колгоспи і радгоспи — основа сільського господарства дореформеного періоду, "...створювалися нежиттєздатні господарства, руйнувалася інфраструктура сільськогосподарських підприємств, порушувалася структура сільськогосподарського землекористування, міжгосподарські зв'язки" [4, с. 67]. Непродумані поспішні реформи в АПК призвели до найгострішої кризи і слід повернутися до планової системи господарювання [10, с. 24].

На частку сільськогосподарських організацій України в 2016 р. доводилося 47,6% всієї продукції галузі. В основних житницях країни — Вінницькій, Черкаській, Дніпропетровській, Запорізькій, Херсонській областях — сільськогосподарські організації давали більше половини всієї продукції аграрного сектору [5]. За стратегічними продуктами — зерном, молоком і м'ясом — їх частка становить 2/3 всього обсягу сільгосппродукції, виробленої в Україні [5]. Крім того, сільське господарство — головна сфера економіки. На частку сільського господарства припадає 1/4 валового регіонального продукту.

Сільськогосподарська галузь Черкаської області має певний потенціал і конкурентні переваги, які за певних умов можуть бути залучені у регіональну економіку. За окремими напрямками господарювання Черкаська область займає одну з лідируючих позицій в ПКФО: 2-е місце з вирощування овочів, 2-е місце поголів'я ВРХ, 3-є місце — по площах багаторічних насаджень в країні [9]. При цьому для сільського господарства області є характерною дрібнотоварність, а відсутність великого товарного сільськогосподарського виробництва гальмує розвиток переробної промисловості та логістичної інфраструктури АПК.

Селянські (фермерські) господарства та сільськогосподарські організації за останні 10 років досягли приблизно рівних часток у загальному обсязі продукції галузі області. З 2013 по 2016 р. намітилася певна тенденція поступового зростання частки сільськогосподарських організацій і селянських господарств у загальному обсязі продукції, однак частка продукції сільськогосподарських організацій, в загальному обсязі продукції сільського господарства Черкаської області в 2016 р., склала всього 14,3% [9]. У зв'язку з великими можливостями використання у виробництві інноваційної техніки і новітніх технологій великі сільськогосподарські організації за часткою продуктивності праці мають переваги перед дрібними господарствами. Отримати доступ до результатів НТР дрібні господарства можуть, лише об'єднуючись у різні кооперативи.

Демонструючи успіхи сільського господарства у розвинених країнах, основним виробником продукції виступає фермер [15, с. 36]. При цьому не слід забувати, що кожен фермер є учасником кількох спільнот — зі збуту продукції, із використання техніки, із ветеринарного обслуговування, з одержання позик тощо. Однак надії на те, що і в Україні фермер стане основним гравцем, поки не виправдалися. Ми з легкістю позбулися колгоспів, але не створили нового інституційного середовища, здатного забезпечити розвиток сільськогосподарського виробництва як по вертикалі, так і горизонталі.

До ринкових реформ 1991 року в Черкаській області працювало 627 колгоспів. Багато з них були перетворені в сільськогосподарські виробничі кооперативи (СВК), колективні підприємства, ТОВ тощо. До 2016 р. в області налічувалося 653 сільськогосподарських організацій, з них 65% були СВК. Колективні підприємства мають багато спільного з СВК і складають трохи більше 7% від загального числа сільськогосподарських організацій. Таким чином, понад 70% сільгоспорганізацій області — це кооперативні підприємства, проте майже всі вони — результат приватизації колгоспів [5; 9].

Таблиця 1. Розподіл виробництва основних сільськогосподарських ресурсів Черкаської області згідно з організаційно-правовими формами (станом на 2016 р.), од.

Форма господарювання	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2013 р., %
Сільськогосподарські підприємства	1898	1879	1825	1937	102,1
Державні	20	29	22	23	115,0
Недержавні	1878	1850	1803	1914	101,9
з них:					
– господарські товариства	271	328	352	362	133,6
– приватні підприємства	159	244	215	243	152,8
– с.-г. кооперативи	28	17	17	23	82,1
– селянські (фермерські) господарства	1149	1143	1194	1258	109,5
– інші підприємства	271	18	25	28	10,3
Господарства населення, тис.	401,4	414,8	378,8	323,1	80,5

Джерело: побудовано автором за даними [5; 9].

Динаміку основних сільгоспвиробників згідно організаційно-правової форми відображено у таблиці 1.

У структурі земельних угідь сільськогосподарських виробників збільшилась площа землі, яка використовується населенням. Найбільшу питому вагу серед сільськогосподарських підприємств мають угіддя господарських товариств, хоча й спостерігається тенденція до поступового зменшення. У структурі поголів'я великої рогатої худоби протягом 2013—2016 рр. питома вага сільськогосподарських підприємств зменшилася з 63,5% до 11,2% [9]. У господарствах населення питомих ресурсний потенціал (на 1 га сільськогосподарських угідь) вищий, ніж у сільськогосподарських підприємствах, у 1,4 рази, що є наслідком високого рівня зайнятості в них живої праці (0,76 працівника на 1 га проти 0,08 — у підприємствах). У структурі ресурсного потенціалу господарств населення основну питому вагу займають земля і трудові ресурси (90%), тоді як у сільськогосподарських підприємствах — земля і матеріально-технічні ресурси (92,5%) [9]. У господарствах населення зосереджено 1/4 ресурсного потенціалу сільськогосподарської продукції [5].

Із розрахунку на одиницю ресурсного потенціалу господарства населення загалом одержують валової сільськогосподарської продукції в 4,4 рази більше, а валової сільськогосподарської кінцевої продукції нетто — у 2,5 рази більше, ніж сільськогосподарські підприємства. Виробництво сільськогосподарської продукції в господарствах населення здійснюється з меншими на 9% затратами з розрахунку на умовну одиницю валової сільськогосподарської продукції, в т.ч. у рослинництві — на 43,5%, в тваринництві — на 4,5% [9]. Результати проведених досліджень засвідчують низький рівень ефективності функціонування практично всіх організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві. Певні позитивні зрушення щодо ефективності є нестабільними і недостатньо масштабними для того, щоб стверджувати про наявність тенденції до покращення ситуації.

Значною мірою на формування динаміки ефективності господарювання у різних організаційно-правових формах у Черкаській області вплинула негативна динаміка ресурсного забезпечення досліджуваних господарств, що є наслідком зниження інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств як результату погіршення їх фінансово-економічного стану, чому значною мірою сприяла відсутність конкретної державної підтримки їх розвитку й необхідних для цього умов.

Основними організаційно-правовими формами сільськогосподарських підприємств, що набули поширення у Черкаській області, є товариства з обмеженою відповідальністю як одна з форм господарських товариств і приватні (приватно-орендні) підприємства, до яких належать окремі господарства, що мають статус фермерських. Певні відмінності результатів функціонування підприємств цих двох різних організаційно-пра-

вових форм дозволило встановити опрацювання інформації про сільськогосподарські підприємства трьох розвинутих районів Черкаської області — Жашківський, Уманський та Христинівський (табл. 2). Усього опрацьовано дані про 62 сільськогосподарські підприємства, з яких 37 є товариствами з обмеженою відповідальністю, 25 — приватні підприємства.

Рівень інтенсифікації сільськогосподарського виробництва у приватних підприємствах загалом вищий, ніж у товариствах з обмеженою відповідальністю. Закономірним підсумком є вища економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у приватних підприємствах. Якщо у досліджуваній сукупності підприємств у товариствах з обмеженою відповідальністю сільськогосподарське виробництво є збитковим, то в приватних підприємствах — за рахунок кращого стану матеріально-технічної бази, вищої інтенсифікації виробництва, ефективнішої діяльності адміністративного апарату — рентабельним.

Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємствами сфери сільського господарства зумовлюється впливом ряду чинників, які нами розподілено на дві групи: чинники формування ресурсного потенціалу та чинники його ефективного використання (рис. 1).

Представлені чинники поділено на керовані та некеровані по відношенню до окремого суб'єкта господарювання. Керованими слід вважати ті чинники впливу, виникнення і сила дії яких може регулюватися самим підприємством. До цієї категорії віднесено якісний склад матеріальних і трудових ресурсів, маркетингову політику підприємства, рівень організації та управління на підприємстві тощо. Некерованими є чинники зовнішнього впливу, появу та інтенсивність яких підприємство може передбачити, однак впливати на них не має змоги.

Для обстежених сільськогосподарських підприємств проведено кореляційно-регресійний аналіз з метою виявлення впливу окремих чинників, які пов'язані з особливістю організації сільськогосподарського виробництва, на ефективність останнього. За критерій ефективності було взято виручку від реалізації сільськогосподарської продукції із розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь (y_x). Розглядався вплив на неї наступних чинників: середньорічної вартості активів з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, грн (x_1); виробничих витрат на 1 га сільськогосподарських угідь, грн (x_2); адміністративних витрат на 1 га сільськогосподарських угідь, грн (x_3); частки оплати праці у структурі виробничих витрат, % (x_4); затрат праці на 1 га сільськогосподарських угідь, люд-год. (x_5); частки виручки від реалізації продукції тваринництва у структурі виручки від продажу сільськогосподарської продукції, % (x_6); площі використовуваних угідь (характеризує масштаб виробництва), га (x_7).

Отримане рівняння регресії має вигляд:

$$y_x = -20,1 + 0,0056 \cdot x_1 + 0,6568 \cdot x_2 + 0,8381 \cdot x_3 - 0,4169 \cdot x_4 + 0,4072 \cdot x_5 - 2,0534 \cdot x_6 + 0,0235 \cdot x_7 \quad (1).$$

Таблиця 2. Взаємозв'язок організаційно-, правової форми сільськогосподарських підприємств і результатів їх функціонування у Черкаській області, 2016 р.

Показник	Товариства з обмеженою відповідальністю	Приватні підприємства	Разом
Кількість підприємств	37	25	62
Площа с.-г. угідь на одне підприємство, га	707	947	804
Середньорічна вартість активів на одне підприємство, тис. грн	1659,5	3140,2	2256,6
Кількість працівників, зайнятих у с.-г. виробництві на 1 підприємство, осіб	44	74	56
Кількість працівників, зайнятих у с.-г. виробництві на 100 га с.-г. угідь, осіб	6	8	7
Адміністративні витрати на 1 га с.-г. угідь, грн	51	59	55
Відношення адміністративних витрат до виробничих витрат, %	5,4	3,9	4,5
Прибуток від реалізації с.-г. продукції на 1 га с.-г. угідь, грн	- 115	42	-52
Рівень рентабельності с.-г. продукції, %	- 24,4	8,3	-12,4

Джерело: побудовано автором за даними [9].

На основі парних коефіцієнтів кореляції між результативною й окремими факторними ознаками встановлено відсутність впливу на виручку від реалізації продукції з розрахунку на 1га сільськогосподарських угідь вартості активів з розрахунку на 1 га угідь (x_1), значущості в економіці підприємств тваринницьких галузей (x_2) і масштабів виробництва (x_3). Це свідчить про нераціональність складу активів. Значна кількість несправної техніки чи тваринницьких приміщень взагалі не використовуються у виробництві.

У досліджуваній сукупності підприємств, у розпорядженні яких знаходилося від кількох сотень до кількох тисяч гектарів угідь, суттєвої залежності рівня доходів від масштабів землекористування не зафіксовано. Це пов'язано з тим, що в сільськогосподарських підприємствах угіддя використовуються з різною інтенсивністю. Частка недовантаженої ріллі в сільськогосподарських підприємствах області відзначається тенденцією до зростання. Через занепад тваринницьких галузей вкрай неефективно використовуються в багатьох підприємствах природні кормові угіддя.

Вплив інших чинників із досліджуваної нами сукупності є суттєвішим. Про це свідчить множинний коефіцієнт кореляції між ними та результативною ознакою, який становить 0,92.

Результати кореляційно-регресійного аналізу вказали на значущість проблем оптимізацією ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, велику варіацію економічної ефективності виробництва окремих видів продукції, що не дозволяє сформувати раціональну за наявних умов спеціалізацію підприємства, забезпечити ефективне використання земельних і трудових ресурсів тощо. Це означає, що для підвищення ефективності функціонування підприємств галузі слід вести мову не тільки про поліпшення фінансування їх діяльності, а й про вдосконалення принципів формування і зміцнення матеріально-технічної бази, розробку нових підходів до використання трудових ресурсів, розвиток системи аграрного землекористування.

ВИСНОВКИ

Отже, ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств є необхідним елементом системи управління. Необхідність стратегічного управління ресурсним потенціалом обумовлюється тим, що в сучасних умовах неефективне використання ресурсів зменшує конкурентоспроможність підприємства та робить їх діяльність нераціональною.

Розроблення методології формування ресурсної стратегії дає можливість підприємству забезпечити ре-

Рис. 1. Чинники формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

зультативність процесу забезпечення ресурсами підприємства. Існуюча ситуація, коли ресурсна стратегія або зовсім не розробляється, або є частиною виробничої стратегії призводить до того, що ресурси розглядаються як засоби, що забезпечують процес виробництва, а не як джерела конкурентних переваг, що дають можливість подальшого розвитку.

Наведені чинники та умови стратегічного управління ресурсним потенціалом підприємства сприяють подальшому розвитку прикладних аспектів використання теорії ресурсного потенціалу підприємствами сфери сільського господарства.

Подальші дослідження в системі управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств слід спрямувати на виявлення тенденцій і змін щодо розширення економічних реформ у галузі. Сучасна система управління повинна оперативнo реагувати на зміни форм власності в секторі сільського господарства, на розширення виробничої та соціальної інфраструктур, різних форм малого бізнесу та підприємництва тощо.

Література:

1. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология / И. Бернар, Ж. К. Колли; пер. с франц. — М.: Международные отношения, 1994. — Т. 1. — 1725 с.

2. Бобровська Н.В. Концептуальний підхід природно ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки / Н.В. Бобровська. — М.: МНАУ, 2014. — 32 с.

3. Вініченко І.І. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / І.І. Вініченко, Ю.О. Сорока // Інвестиції: практика та досвід. — № 22. — 2015. — С. 34—37.

4. Горшков М.А. Управлінський зміст ресурсного потенціалу аграрного сектору / М.А. Горшков // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — Т. 2. — 2013. — № 4. — С. 66—70.

5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov>.

6. Кужель В.В. Потенціал підприємств аграрної сфери: сутність, структура, тенденції нарощення / В.В. Кужель // АгроСвіт. — 2013. — № 13. — С. 47—50.

7. Павловська Л.Д. Системний підхід до формування та використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / Л.Д. Павловська, Н.К. Мрачковська // Економіка АПК. — 2012. — № 6. — С. 74—80.

8. Піняга Н.О. Вивчення потреби ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств системним підходом / Н.О. Піняга // Агросвіт. — 2013. — № 9. — С. 62—64.

9. Профіль Черкаської області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Черкаської області 2015—2020 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf

10. Россоха В.В. Теоретико методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства / В.В. Россоха — К.: ННЦ ІАЕ, 2013. — 94 с.

11. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія / О.Г. Осауленко. — К.: Інформ.-видавн. центр Держкомстату України, 2016. — С. 170—176.

12. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: монографія / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.

13. Шаманська О.І. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств / О.І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 6. — С. 166—172.

14. Illiashenko S.M. Knowledge management as a basis for innovative development of the company / S.M. Illiashenko,

Y.S. Shypulina, N.S. Illiashenko // Actual Problems of Economics. — 2015. — № 6 (168). — P. 173—181.

15. Jaffe A. Innovation Policy and the Economy / A. Jaffe, J. Lerner, S. Stern // Technology Policy for Energy and the Environment. — 2004. — № 4. — P. 35—68.

16. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge [Electronic resource] / Marvin Minsky // MIT-AI Laboratory Memo. — 1974. — No 306, June. — Accessed mode: <http://web.media.mit.edu/~minsky/papers/Frames/frames.html>

References:

1. Benar, I. (1994), Explanatory economic and financial dictionary. Moscow: International Relations.

2. Bobrovska, N.V. (2014), Kontseptualnyi pidkhid pryrodno resursnoho zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky [Conceptual Approach natural resource support development of agrarian sector], MNAU, Nikolaev, Ukraine.

3. Vinichenko, I.I. Soroka, Yu.O. (2015), "Efficiency of using resource potential of agricultural enterprises", Investments: practice and experience, vol. 22, pp. 34—37.

4. Horshkov, M.A. (2013), "Management content of the resource potential of the agricultural sector", Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, vol. 4, pp. 66—70.

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine], [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 06 December 2017).

6. Kuzhel', V.V. (2013), "Potential of enterprises in the agrarian sphere: the essence, structure, tendencies of accumulation", Ahrosvit, vol. 13, pp. 47—50.

7. Pavlovskaya, L.D. Mrachkovsky, N.K. (2012), "System approach to the formation and use of production potential of agricultural enterprises", Economy AC, vol. 6, pp. 74—80.

8. Piniaha, N.O. (2013), "Learning needs resource potential of agricultural enterprises systematic approach", Ahrosvit, vol. 9, pp. 62—64.

9. Profil' Cherkas'koyi oblasti. Analitychno-opysova chasty'na do strategiyi rozvytku Cherkas'koyi oblasti 2015—2020 [Profile of Cherkasy region. Analytical and descriptive part of Cherkasy region development strategy for 2015—2020], [Online], available at: www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf (Accessed 05 December 2017).

10. Rossokha, V.V. (2013), Teoretyko metodychni zasady formuvannya, rozvytku ta otsiniuvannya vyrobnychoho potentsialu silskohospodarskoho pidpriemstva [Theoretical and methodological principles of formation, development and evaluation of industrial potential of agricultural enterprises], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

11. Osaulenko, O.G. (2016), Stalyj social'no-ekonomichnyj rozvytok: modelyuvannya ta upravlinnya [Sustainable socio-economic development: modeling and management], Center of the State Statistics Committee of Ukraine.

12. Fedonin, A. (2004), Potential of enterprise: Formation and Evaluation. Kiev. KNEU. Ukraine.

13. Shamans'ka, O.I. (2012), "Main directions of increase of efficiency of management of resource potential of enterprises", Actual problems of the economy, vol. 6, pp. 166—172.

14. Illiashenko, S.M. Shypulina, Yu.S. and Illiashenko, N.S. (2015), "Knowledge management as a basis for innovative development of the company", Actual Problems of Economics, vol.6 (168), pp. 173—181.

15. Jaffe, B.A. Lerner, J. & Stern, S. (2004), "Innovation Policy and the Economy", Technology Policy for Energy and the Environment, vol.4, pp. 35—68.

16. Minsky, M. (1974), "A Framework for Representing Knowledge", MIT-AI Laboratory Memo, vol. 306, available at: <http://web.media.mit.edu/~minsky/papers/Frames/frames.html> (Accessed 15 December 2017).

Стаття надійшла до редакції 11.12.2017 р.